در گزارش شبکه تحلیلگران تکنولوژی ایران مطرح شد:

مقایسه دو سناریوی دولت برای هدفمندکردن یارانه بنزین در ۵ محور اصلی

دانش نفت: شبکه تحلیلگران تکنولوژی ایران(ایتان) در گزارشی به مقایسه جامع دو سناریوی دولت برای هدفمند کردن یارانه بنزین در ۵ محور اصلی پرداخته و نشان داده است استفاده از راهبرد مقداری- قیمتی مزایای زیادی را در برابر معایب راهبرد صرفا قیمتی دارد.

شبکه تحلیلگران تکنولوژی ایران (ایتان) در گزارشی به بررسی و مقایسه نقاط قوت و ضعف دو سناریوی اصلی مطرح شده برای هدفمند کردن یارانه بنزین در ۵ محور اصلی پرداخته و نشان داده است استفاده از راهبرد مقداری- قیمتی مزایای زیادی را در برابر معایب راهبرد صرفا قیمتی دارد.

شبکه تحلیلگران تکنولوژی ایران (ایتان) در گزارشی به بررسی و مقایسه نقاط قوت و ضعف دو سناریوی اصلی مطرح شده برای هدفمند کردن یارانه بنزین در ۵ محور اصلی پرداخته و نشان داده است استفاده از راهبرد مقداری- قیمتی مزایای زیادی را در برابر معایب راهبرد صرفا قیمتی دارد.

در این گزارش ابتدا به محاسن اجرای سهمیه بندی بنزین طی سه سال گذشته در محورهای «مهار رشد مصرف بنزین با وجود افزایش سالانه بیش از یک میلیون خودرو»، «عدم ایجاد انتظارات تورمی و به تبع آن تورم شدید، علی رغم افزایش ۱۵۰ درصدی قیمت بنزین» ، « کاهش مصرف بنزین و به تبع آن کاهش واردات بنزین»، «ایجاد بانک اطلاعات وسایل نقلیه به هنگام شده »، «جلوگیری از قاچاق بنزین » ، «اساماندهی حمل و نقل عمومی و افزایش نظارت بر اجرای سیاست های مرتبط با خودرو» و«امکان پردازش اطلاعات سوخت گیری و تنظیم گزارشات مدیریت سوخت کشور» پرداخته شده است. در بخش دوم گزارش نیز به نقاط قوت و ضعف دو سناریوی اصلی «حذف سهمیه بندی و افزایش قیمت بنزین به ۵۰۰ تومان» و « تخصیص سهمیه بنزین به هر خانوار و افزایش قیمت بنزین تا سقف ۸۰۰ تومان » درهدفمند کردن یارانه بنزین، مورد بررسی و مقایسه قرار گرفته است. دو سناریوی مذکور در محورهای پنجگانه «عدالت در مصرف یارانه بنزین » ، « ایجاد انتظارات تورمی و تورم » ، «کاهش مصرف و صرفه جویی»،«افزایش درآمد حاصل از هدفمند کردن یارانه بنزین» و «کاهش آسیب پذیری در مقابل تحریم »مقایسه شده اند و درنهایت در جمع بندی نشان داده شده است که اتخاذ و اجرای سناریوی دوم یعنی «تخصیص سهمیه بنزین به هر خانوار و افزایش قیمت بنزین آزاد به ۸۰۰ تومان» نسبت به سناریو اول برای اقتصاد کشور مناسب تر بوده و هزینه های اجتماعی و سیاسی به مراتب کمتری را به همراه خواهد داشت.

۱. مقدمه

بر اساس ترازنامه انرژی سال ۸۷، سهم بخش های حمل و نقل، خانگی و صنعت از کل یارانه های انرژی به ترتیب عبارتند از: ۴۰/۳ درصد، ۲۳/۹ درصد و ۱۹/۱ درصد. بر اساس این آمار بخش حمل و نقل با سهم ۴۰/۳ درصدی بیشترین سهم از یارانه های انرژی را به خود اختصاص داده است. بیش از ۹۷ درصد از یارانه پخش حمل و نقل به دو حامل بنزین و نفت گاز (کازوئیل) اختصاص دارد که ۲۵ درصد از آن به بنزین و ۵۲ درصد به نفت گاز تعلق دارد. در این گزارش نقاط قوت و ضعف دو سناریوی اصلی در هدفمند کردن یارانه بنزین مورد بررسی و مقایسه قرار گرفته و در نهایت سناریوی مطلوب را با توجه به شرایط کنونی اقتصاد کشور معرفی می کند.

۲. حامل یارانه بر بنزین

اگرچه دولت اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها را به نیمه دوم سال موکول کرده است اما عملاً هدفمند کردن یارانه بنزین قریب به ۳ سال است که در دستور کار قرار دارد. رشد شتابان مصرف بنزین و افزایش هزینه بنزین وارداتی در نیمه اول دهه ۸۰ دولت نهم را به اقدام عملی به منظور کنترل بر رویه مصرف بنزین و کاهش یارانه اختصاص یافته به این بخش واداشت. دو سناریوی اصلی «افزایش قیمت بنزین» و «سهمیه بندی» پیش روی دولتمردان بود که نهایتاً دولت و مجلس راهبرد «سهمیه بندی» با «مقداری» را انتخاب کردند. در کمتر از ۶ ماه با اعلام عرضه بنزین مازاد بر سهمیه به قیمت ۴۰۰ تومان عملاً راهبرد جدیدی با عنوان راهبرد «قیمتی مقداری» پیش روی برنامه ریزان کشور قرار گرفت. این راهبرد توأمان دو ابزار سیاستی «قیمت ترجیحی» و «سهمیه بندی» را در جهت کنترل مصرف و کاهش یارانه ها، پیش روی برنامه ریزان قرار داد.

محاسن اجرای سهمیه بندی در ۳ سال اخیر

۲-۱-نتایج حاصل از اتخاذ راهبرد «قیمتی مقداری» در بخش بنزین

با بررسی نتایج حاصل از هدفمند کردن یارانه بنزین با راهبرد قیمتی مقداری "طی سه سال گذشته می توان به داوری مناسبی دربارهٔ کارآمدی این راهبرد دست یافت که اهم نتایج مثبت این راهبرد عبارت است از:

الف . مهار رشد مصرف بنزین با وجود افزایش سالانه بیش از یک میلیون خودرو:

مصرف بنزین قبل از سهمیه بندی روزانه ۷۵ میلیون لیتر بود که پیش بینی می شد این مصرف طی مدت سه سال، با حفظ شرایط قبل از سهمیه بندی مصرف روزانه بنزین به ۱۱۰ میلیون لیتر در روز افزایش یابد. این در حالی است که با وجود افزایش ۴ میلیون خودرو و ۲ میلیون موتورسیکلت طی سه سال گذشته، با اجرای سهمیه بندی، متوسط مصرف روزانه بنزین در پنج ماههٔ اول سال ۸۹ به ۶۳/۶ میلیون لیتر رسیده است.

ب. عدم ایجاد انتظارات تورمی و به تبع آن تورم شدید علی رغم افزایش ۱۵۰ درصدی قیمت بنزین:

انتهای سال ۸۷ به ازای مصرف ۱۲۰ لیتر بنزین سهمیه ای، ۱۲هزار تومان (۱۲۰×۱۰۰) توسط مصرف کننده پرداخت می شد درحالی که در ۶ماهه اخیر با فرض مصرف ۱۲۰ لیتر بنزین در ماه در شرایطی که سهمیه بنزین ۶۰ لیتر در ماه است، ۳۰ هزار تومان (۶۰×۶۰×۱۰۰+۴۰۰) توسط مصرف کننده پرداخت می شود.

بنابراین با فرض حفظ مصرف ۱۲۰ لیتر در ماه، هزینهٔ بنزین ۱۵۰ درصدی افزایش پیدا کرده است. افزایش نیافتن هزینهٔ بنزین برای کسانی که مصرف خود را به ۶۰ لیتر کاهش داده اند، علت اصلی عدم ایجاد انتظارات تورمی است. این در حالی است که شاخص هایی از قبیل "عدالت در توزیع و مصرف یارانهٔ بنزین"، "ایجاد انتظارات تورمی و تورم"، "کاهش مصرف و صرفه جویی" و "افزایش درآمد حاصل از هدفمند کردن یارانهٔ بنزین" مورد بررسی و مقایسه قرار می گیرد.

۲-۲-۱- سناریوی حذف سهمیه بندی و افزایش قیمت بنزین به ۵۰۰ تومان:

اتخاذ این سناریو از سوی دولت به معنای بازگشت به راهبرد "قیمتی" است که در آن تنها با افزایش قیمت بنزین، اهداف کاهش مصرف، افزایش بهره وری و کاهش یارانه اختصاص یافته به این بخش، دنبال می شود. بنابراین، سهمیه بندی حذف و بنزین تک نرخی عرضه خواهد شد.

۲-۲-۲- تخصیص سهمیه بنزین به هر خانوار و افزایش قیمت بنزین آزاد به ۸۰۰ تومان:

این سناریو به دنبال پیشنهاد گام های تکمیلی به منظور تحقق تمامی اهداف مدنظر قانون هدفمند کردن یارانه ها با حداقل ایجاد انتظارات تورمی است.

محورهای اجرایی سناریوی دوم به شرح زیر است:

محورهای اجرایی سناریوی دوم(مقداری- قیمتی)تخصیص معادل نقدی بنزین یارانه ای به خانوارهای فاقد وسیلهٔ نقلیه

الف. صرفاً افزایش قیمت بنزین آزاد به ۸۰۰ تومان:

با تثبیت قیمت ۱۰۰ تومانی بنزین سهمیه ای و افزایش قیمت بنزین مازاد بر سهمیه به ۸۰۰تومان در هر لیتر درصد قابل توجهی از یارانه بنزین هدفمند می شود. بدیهی است که تغییرات قیمتی بنزین آزاد تنها ۴۰ درصد از مصرف کنندگان را شامل می شود. این در حالی است که حذف سهمیه بنزین و افزایش قیمت آن به این معنی است که تمامی مصرف کنندگان بنزین مشمول این سیاست خواهند شد که به تبع آن افزایش شدید انتظارات تورمی را به دنبال خواهد داشت که بر اساس تجربیات گذشته، افزایش شدید تورم قطعی خواهد بود. بنابراین در صورتی که صرفاً قیمت بنزین آزاد به ۸۰۰ تومان افزایش یابد، قیمت بنزین به صورت خودکار متناسب با افزایش مصرف بنزین افزایش پیدا خواهد کرد. چنانکه به عنوان مثال:

برای فردی که ۶۰ لیتر در ماه مصرف می‌کند، هزینهٔ هر لیتر بنزین معادل ۱۰۰ تومان،

برای فردی که ۹۰ لیتر در ماه مصرف می‌کند، هزینهٔ هر لیتر بنزین معادل ۳۳۳ تومان،

برای فردی که ۱۲۰ لیتر در ماه مصرف می‌کند، هزینهٔ هر لیتر بنزین معادل ۴۵۰ تومان،

برای فردی که ۱۵۰ لیتر در ماه مصرف می‌کند، هزینهٔ هر لیتر بنزین معادل ۵۲۰ تومان،

برای فردی که ۱۸۰ لیتر در ماه مصرف می‌کند، هزینهٔ هر لیتر بنزین معادل ۵۶۶ تومان، خواهد بود.

ب. اختصاص سهمیه ۶۰ لیتری به هر خانوار به جای هر خودرو

تعدد وسایل نقلیه و خودروهای شخصی یک خانوار، نمود مناسبی از بهره مندی دهک های بالای درآمدی از بنزین یارانه ای بیشتر نسبت به دهک های پایین درآمدی جامعه است. بنابراین دولت با اختصاص سهمیه بنزین به هر خانوار در واقع یک گام به هدفمند کردن یارانه بنزین نزدیک تر می شود و خانوارهایی که چندین خودرو دارند تنها از ۶۰ لیتر بنزین ۱۰۰ تومانی بهره مند خواهند شد. با انطباق اطلاعات موجود در بانک اطلاعاتی کارت هوشمند سوخت با سازمان ثبت احوال و مرکز آمار ایران (طرح جمع آوری اطلاعات اقتصادی خانوار) به راحتی می توان خانوارهایی که دارای بیش از یک وسیلهٔ نقلیه داشته باشند را شناسایی کرد. این سیاست را می توان با حذف سهمیه وسیلهٔ نقلیهٔ دوم مالکانی که بیش از یک خودرو یا موتور سیکلت با ترکیبی از این دو را دارند در فاصله کوتاهی بدون نیاز به انطباق

حامل یارانه بر بنزین

در شرایط فعلی که دولت محترم در آستانهٔ اجرای قانون هدفمند کردن یارانه ها است، دو سناریوی اصلی برای هدفمند کردن بنزین عبارت است از:

الف حذف سهمیه بندی و افزایش قیمت بنزین به ۵۰۰تومان

ب تخصیص سهمیه بنزین به هر خانوار و افزایش قیمت بنزین آزاد به ۸۰۰تومان

در ادامه ضمن تشریح دو سناریوی فوق نقاط قوت و ضعف اجرای این دو سناریو بر اساس شاخص های ۴ گانهٔ "عدالت در توزیع و مصرف یارانهٔ بنزین"، "ایجاد انتظارات تورمی و تورم"، "کاهش مصرف و صرفه جویی" و "افزایش درآمد حاصل از هدفمند کردن یارانهٔ بنزین" مورد بررسی و مقایسه قرار می گیرد.

۲-۲-۱- سناریوی حذف سهمیه بندی و افزایش قیمت بنزین به ۵۰۰ تومان:

اتخاذ این سناریو از سوی دولت به معنای بازگشت به راهبرد "قیمتی" است که در آن تنها با افزایش قیمت بنزین، اهداف کاهش مصرف، افزایش بهره وری و کاهش یارانه اختصاص یافته به این بخش، دنبال می شود. بنابراین، سهمیه بندی حذف و بنزین تک نرخی عرضه خواهد شد.

۲-۲-۲- تخصیص سهمیه بنزین به هر خانوار و افزایش قیمت بنزین آزاد به ۸۰۰ تومان:

این سناریو به دنبال پیشنهاد گام های تکمیلی به منظور تحقق تمامی اهداف مدنظر قانون هدفمند کردن یارانه ها با حداقل ایجاد انتظارات تورمی است.

محورهای اجرایی سناریوی دوم به شرح زیر است.

محورهای اجرایی سناریوی دوم(مقداری- قیمتی)تخصیص معادل نقدی بنزین یارانه ای به خانوارهای فاقد وسیلهٔ نقلیه

الف. صرفاً افزایش قیمت بنزین آزاد به ۸۰۰ تومان:

با تثبیت قیمت ۱۰۰ تومانی بنزین سهمیه ای و افزایش قیمت بنزین مازاد بر سهمیه به ۸۰۰تومان در هر لیتر درصد قابل توجهی از یارانه بنزین هدفمند می‌شود. بدیهی است که تغییرات قیمتی بنزین آزاد تنها ۴۰ درصد از مصرف کنندگان را شامل می شود. این در حالی است که حذف سهمیه بنزین و افزایش قیمت آن به این معنی است که تمامی مصرف کنندگان بنزین مشمول این سیاست خواهند شد که به تبع آن افزایش شدید انتظارات تورمی را به دنبال خواهد داشت که بر اساس تجربیات گذشته، افزایش شدید تورم قطعی خواهد بود. بنابراین در صورتی که صرفاً قیمت بنزین آزاد به ۸۰۰ تومان افزایش یابد، قیمت بنزین به صورت خودکار متناسب با افزایش مصرف بنزین افزایش پیدا خواهد کرد. چنانکه به عنوان مثال:

برای فردی که ۶۰ لیتر در ماه مصرف می‌کند، هزینهٔ هر لیتر بنزین معادل ۱۰۰ تومان،

برای فردی که ۹۰ لیتر در ماه مصرف می‌کند، هزینهٔ هر لیتر بنزین معادل ۳۳۳ تومان،

برای فردی که ۱۲۰ لیتر در ماه مصرف می‌کند، هزینهٔ هر لیتر بنزین معادل ۴۵۰ تومان،

برای فردی که ۱۵۰ لیتر در ماه مصرف می‌کند، هزینهٔ هر لیتر بنزین معادل ۵۲۰ تومان،

برای فردی که ۱۸۰ لیتر در ماه مصرف می‌کند، هزینهٔ هر لیتر بنزین معادل ۵۶۶ تومان، خواهد بود.

ب. اختصاص سهمیه ۶۰ لیتری به هر خانوار به جای هر خودرو

تعدد وسایل نقلیه و خودروهای شخصی یک خانوار، نمود مناسبی از بهره مندی دهک های بالای درآمدی از بنزین یارانه ای بیشتر نسبت به دهک های پایین درآمدی جامعه است. بنابراین دولت با اختصاص سهمیه بنزین به هر خانوار در واقع یک گام به هدفمند کردن یارانه بنزین نزدیک تر می شود و خانوارهایی که چندین خودرو دارند تنها از ۶۰ لیتر بنزین ۱۰۰ تومانی بهره مند خواهند شد. با انطباق اطلاعات موجود در بانک اطلاعاتی کارت هوشمند سوخت با سازمان ثبت احوال و مرکز آمار ایران (طرح جمع آوری اطلاعات اقتصادی خانوار) به راحتی می توان خانوارهایی که دارای بیش از یک وسیلهٔ نقلیه داشته باشند را شناسایی کرد. این سیاست را می توان با حذف سهمیه وسیلهٔ نقلیهٔ دوم مالکانی که بیش از یک خودرو یا موتور سیکلت با ترکیبی از این دو را دارند در فاصله کوتاهی بدون نیاز به انطباق با داده های سازمان ثبت احوال اجرایی کرد و سپس موضوع را به خانوار تعمیم داد. چنین اقدامی منجر به ایجاد بانک اطلاعات به هنگام خانوارها خواهد شد و مزیت های بیشتری در اختیار دولت در برنامه ریزی های آتی ایجاد خواهد کرد.

ج. تخصیص معادل ریالی بنزین یارانه ای به خانوارهای فاقد وسیلهٔ نقلیه:

گام تکمیلی به منظور هدفمند کردن یارانه ها، تخصیص معادل ریالی بنزین یارانه ای به ازای هر خانوار به خانوارهای فاقد وسیلهٔ نقلیه است. بنابراین با اجرای این سیاست دولت به خانوارهای فاقد وسیله نقلیه هزینه فرصت عدم برخورداری از بنزین یارانه ای پرداخت می کند و عدالت را به عینه اجرا خواهد کرد. بنابراین با فرض قیمت بنزین سهمیه ای ۱۰۰ تومان و قیمت بنزین آزاد ۸۰۰ تومانی به هر خانوار فاقد وسیله نقلیه، دولت ماهانه ۴۲ هزار تومان به صورت نقدی پرداخت می کند(۴۲۰۰۰=۷۰۰×۶۰).

این سیاست باعث می شود در صورتی که دولت تصمیم به افزایش قیمت بنزین آزاد بگیرد، خانوارهایی که فاقد خودرو هستند به دلیل آنکه دریافتی ایشان بیشتر خواهد شد، از این سیاست حمایت کرده و مقاومت اجتماعی برای افزایش قیمت بنزین آزاد یا مازاد بر سهمیه کاسته خواهد شد.

د. شارژ ماهانهٔ سهمیهٔ بنزین به جای شارژ فصلی:

در شرایط کنونی سهمیه بنزین در ابتدای فصل توسط مالکین مصرف شده و در ماه سوم میزان خرید بنزین آزاد افزایش چشمگیری پیدا می کند. بنابراین در ماه انتهایی هر فصل افزایش هزینه ناشی از بنزین در هزینه خانوار مضاعف است. در صورتی که شارژ بنزین به صورت ماهانه اعمال شود، مدیریت مصرف توسط مردم در طول ماه کارآمدتر می شود و افزایش هزینه ناشی از خرید بنزین مازاد بر سهمیه به صورت ماهانه توزیع می شود. به عنوان مثال با فرض مصرف ماهانه ۹۰ لیتر خانوار، در صورتی که شارژ ۶۰ لیتر سهمیه، ماهانه اعمال شود، مالک ماهانه ۳۰ لیتر بنزین آزاد خریداری می کند. در حالی که در شرایط کنونی چنین فردی در ماه انتهایی ۹۰ لیتر بنزین آزاد خرید می کند که نشان از افزایش فشار هزینه بر بودجهٔ خانوار در ماه انتهایی فصل دارد.

هاستفاده از اثر جانشینی گاز در خودروهای عمومی:

گاز به عنوان جانشین مناسب بنزین برای خودروهای عمومی می تواند مورد استفاده قرار گیرد. اهمیت این امر از آنجاناشی می شود که سهمیه خودروهای عمومی در حدود ۲۵ درصد از سهمیه ها را به خود اختصاص می دهد.

فرآیند این سیاست گذاری به شرح ذیل است:

کاهش سهمیه بنزین خودروهای غیر عمومی مانند آژانسهای مسافربری و آموزش رانندگی به ۶۰ لیتر در ماه

اصولاً کارکرد آژانس های مسافربری و آموزش و رانندگی به منزله کارکرد بخش خصوصی است و نه بخش عمومی؛ بنابراین ضروری است سهمیه این خودروها به میزان سهمیه خودروهای شخصی کاهش یابد. در شرایط فعلی نیز، آژانس های متعددی در سطح شهر فعالیت می کنند که فاقد سهمیه بنزین یارانه می باشند. این اقدام منجر به افزایش عدالت و شفافیت در این بازار شده و بار مالی هزینه های حمل و نقل بخش خصوصی از عموم مردم برداشته می شود.

کاهش سهمیه خودروهای تاکسی به ۶۰لیتر در ماه در استان های برخوردار از جایگاه های مناسب CNG

در بسیاری از استان های کشور با تلاش های دولت، تعداد جایگاه های CNG به حد استاندارد رسیده است لذا با توجه به اولویت دوگانه سوز کردن خودروهای مسافربر در این شهرها می توان سهمیه این خودروها را به ۶۰ لیتر در ماه کاهش داد ولی ضروری است قیمت گاز برای این خودروها افزایش نیابد. در استان هایی که زیرساخت های CNG به تعداد مناسب وجود ندارد، سهمیهٔ بنزین این خودروها به تدریج کاهش یابد و تخصیص جایگاه های ویژه برای این خودروها طی ۶ ماهه آینده در دستور کار قرار گیرد.

کاهش سهمیه خودروهای وانت بار به ۶۰ لیتر در ماه و اولویت در دوگانه سوز شدن این خودروها

از آنجایی که درصد قابل توجهی از مالکان وانت بارها، صاحب مشاغل آزاد هستند، تخصیص سهمیهٔ بنزین به ایشان به معنای تخصیص یارانه به گروه های خاص شغلی است و عملاً نمی توان وانت بارهایی که خدمات عمومی ارائه می دهند را از وانت بارهای شخصی مجزا کرد. بنابراین تداوم سهمیه بنزین این خودروها به معنای بهره مندی گروه خاصی از بنزین یارانه ای است. همچنین برخی از مالکان این خودروها از انگیزهٔ کمتری برای دوگانه سوز کردن وانت بار برخوردارند. لذا با کاهش سهمیه این وسایل نقلیه انگیزهٔ دوگانه سوز کردن این خودروها افزایش یافته و با اولویت دادن به دوگانه سوز شدن وانت بارها در کوتاه مدت و استفاده از موتورهای دیزلی در میان مدت، واسبستگی هزینهٔ خدمات به قیمت یا سهمیه بنزین کاهش می یابد.

*مقایسه دو سناریو در ۵ محور اصلی/عدالت در مصرف، کاهش انتظارات تورمی، صرفه جویی و کاهش آسیب پذیری در برابر تحریم(محورهای برتری سناریوی مقداری- قیمتی)

۲-۳- مقایسه دو سناریوی محتمل

دو سناریوی "حذف سهمیه بندی و افزایش قیمت بنزین به ۵۰۰تومان" و "تخصیص سهمیه بنزین به هر خانوار و افزایش قیمت بنزین آزاد به ۸۰۰ تومان" در محورهای پنج گانه "عدالت در مصرف یارانهٔ بنزین"، "ایجاد انتظارات تورمی و تورم"، "کاهش مصرف و صرفه جویی"، "افزایش درآمد حاصل از هدفمند کردن یارانهٔ بنزین" و "کاهش آسیب پذیری در مقابل تحریم" مقایسه می شوند.

۲-۳-۱. عدالت در مصرف یارانهٔ بنزین

قیمت تمام شدهٔ بنزین با احتساب مالیات بر ارزش افزوده و هزینه های سربار در حدود ۸۰۰ تومان است. در صورتی که سناریوی "حذف سهمیه‌بندی و افزایش قیمت بنزین به ۵۰۰ تومان" اجرا شود کسانی که بیش تر بنزین مصرف می کنند از یارانهٔ بیشتری برخوردار می شوند. این در حالی است که در سناریوی "تخصیص سهمیه بنزین به هر خانوار و افزایش قیمت بنزین آزاد به ۸۰۰ تومان" مصارف بیش از سهمیه از یارانه برخوردار نخواهد بود. بنابراین عدالت در مصرف یارانهٔ بنزین در سناریوی دوم محقق می شود و سناریوی اول از بی عدالتی برخوردار است.

۲-۳-۲. افزایش انتظارات تورمی

مهمترین مزیت تداوم سناریو "تخصیص سهمیه بنزین به هر خانوار و افزایش قیمت بنزین آزاد به ۸۰۰ تومان"، پایین بودن حساسیت جامعه نسبت به کاهش سهمیه است. کاهش سهمیه از ۱۲۰ لیتر به ۶۰ لیتر در کمتر از ۱۵ ماه نشان داد که با وجود کاهش ۵۰ درصدی سهمیه بنزین برای همهٔ خودروهای شخصی، انتظارات تورمی در جامعه شکل نگرفت. همزمانی اجرای این سیاست با کاهش تورم عمومی به ۸.۸ درصد مؤید این مطلب است که کاهش سهمیه بنزین مانند افزایش قیمت بنزین که بارها در اقتصاد تجربه شده است، مسیری کم هزینه بدون ایجاد انتظارات تورمی است. چنین دست آوردی در مبحث هدفمند کردن یارانه ها سابقه نداشته است. حذف سهمیه‌بندی و افزایش قیمت بنزین آزاد به ۵۰۰ تومان منجر به افزایش انتظارات تورمی خواهد شد. افزایش انتظارات تورمی و به تبع آن تورم منجر به افزایش هزینهٔ تولید در داخل کشور خواهد شد. در این شرایط دولت به منظور حمایت از تولید نرخ ارز را تعدیل خواهد کرد. تعدیل نرخ ارز به معنای افزایش مجدد یارانه بنزین خواهد بود و چرخهٔ منفی زیر مجدداً تکرار خواهد شد.

۲-۳-۳. کاهش مصرف و صرفه جویی

کاهش ۵۰ درصدی مصرف بنزین در سه سال گذشته نشان می دهد که مکانیزم سهمیه بندی توانسته است بیش از انتظار هدف کاهش مصرف را محقق سازد. با احتساب مصرف بنزین بر اساس نمودارهای مصرف و واردات بنزین در سه سال گذشته حداقل ۱۲ میلیارد دلار در این مدت صرفه جویی شده است. تمامی این دست آوردها بدون ایجاد انتظارات تورمی و تورم حاصل شده است. حال اگر تنها از مکانیزم قیمتی در سالیان گذشته استفاده می شد، به دلیل ایجاد انتظارات تورمی و افزایش تورم منجر به افزایش قدرت خرید خانوارهای برخوردار شده و افزایش مصرف بنزین را به دنبال خواهد داشت. بنابراین سناریوی "حذف سهمیه بندی و افزایش قیمت بنزین به ۵۰۰ تومان" به دلیل ایجاد انتظارات تورمی و تورم عملاً منجر به کاهش مصرف بنزین به صورت مؤثر نخواهد شد چنانکه افزایش های قیمت بنزین ۱۰درصدی سالانه در گذشته به دلیل ایجاد تورم عملاً به کاهش مصرف نیانجامید.

۲-۳-۴. افزایش درآمد حاصل از هدفمند کردن بنزین

به منظور مقایسه خالص افزایش درآمد حاصل از اجرای هر یک از سناریوها، درآمد حاصل از اجرای دو سناریو را از درآمد در شرایط فعلی برای ۶ ماهه دوم سال (۱۷۹ روز) کسر کرده و سپس خالص افزایش درآمد را با یکدیگر مقایسه می کنیم.

۱) با فرض حفظ شرایط فعلی و مصرف روزانه ۶۰ میلیون لیتر بنزین (۴۵ میلیون لیتر سهمیه ای ۱۰۰ تومانی + ۱۵ میلیون لیتر آزاد ۴۰۰ تومانی) درآمد دولت معادل (۴۵×۱۰۰+۱۵×۴۰۰) ×۱۸۲ = ۱۸۷۹.۵ میلیارد تومان خواهد بود.

۲) با فرض سناریو اول یعنی "حذف سهمیه بندی و افزایش قیمت بنزین به ۵۰۰ تومان" با فرض مصرف روزانه ۶۰ میلیون لیتر بنزین (۴۰ میلیون لیتر بنزین سهمیه ای با ۱۰۰ تومانی + ۲۰ میلیون لیتر بنزین آزاد ۸۰۰ تومانی) درآمد دولت معادل ۱۷۹× (۴۰×۱۰۰ + ۲۰×۸۰۰) = ۳۵۸۰ میلیارد تومان خواهد بود.

حال با کسر درآمد دولت با فرض شرایط فعلی (۱۸۷۹.۵ میلیارد تومان) از درآمد اجرای دو سناریوی فوق خالص درامد بدست خواهد آمد.

الف. افزایش درآمد حاصل از اجرای سناریو "حذف سهمیه بندی و افزایش قیمت بنزین به ۵۰۰ تومان" معادل (۵۳۷۰-۱۸۷۹.۵) = ۳۴۹۰.۵ میلیارد تومان خواهد بود که با احتساب بازتوزیع ۵۰ درصد از درآمد بر اساس قانون هدفمند کردن یارانه ها خالص درآمد دولت در این سناریو معادل ۱۷۴۵.۲۵ میلیارد تومان خواهد بود.

ب. افزایش درآمد حاصل از اجرای سناریوی "تخصیص سهمیه بنزین به هر خانوار و افزایش قیمت بنزین آزاد به ۸۰۰ تومان" معادل (۳۵۸۰-۱۸۷۹.۵) = ۱۷۰۰.۵ میلیارد تومان خواهد بود. در این سناریو از آنجا که دولت به تمامی خانوارها ماهانه ۶۰ لیتر بنزین سهمیه ای به ۱۰۰ تومانی تخصیص می دهد، در واقع رقمی معادل ۴۲ هزار تومان ماهانه به ازای هر خانوار بازتوزیع می شود و درآمد حاصل از اجرای این سناریو (۱۷۰۰.۵ میلیارد تومان) به منزلهٔ خالص افزایش درآمد خواهد بود.

مبلغ کل بازتوزیع میان ۲۰ میلیون خانوار در قالب سهمیه ماهانه ۶۰ لیتر به ازای هر خانوار در حدود ۵۱۰۰ میلیارد تومان یارانه بنزین می شود. در مجموع با مقایسه درآمد حاصل از اجرای سناریو اول(۱۷۴۵.۲۵میلیارد تومان) و دوم (۱۷۰۰.۵میلیارد تومان) مشخص می شود که افزایش درآمد خالص سناریو اول در ۶ ماه دوم سال تنها ۴۴.۷۵ میلیارد تومان از سناریو دوم بیشتر است.

۲-۳-۵. کاهش آسیب پذیری در مقابل تحریم

با اتخاذ سناریو "حذف سهمیه بندی و عرضه بنزین به قیمت ۵۰۰ تومان" به دلیل بالاتر بودن قیمت بنزین در کشورهای همسایه، قاچاق بنزین افزایش خواهد یافت. افزایش قاچاق بنزین، آسیب پذیری کشور را از ناحیهٔ تحریم بنزین افزایش می دهد چراکه نیاز به واردات بنزین، افزایش خواهد یافت. این در حالی است که با اتخاذ سناریو دوم "تخصیص سهمیه بنزین به هر خانوار و افزایش قیمت بنزین آزاد به ۸۰۰ تومان" به دو دلیل کاهش مصرف بنزین و همچنین ایجاد پدیدهٔ "قاچاق معکوس" نیاز به واردات بنزین به شدت کاهش یافته و آسیب پذیری کشور ناشی از تحریم بنزین به کاهش خواهد یافت. در واقع به دلیل اینکه قیمت فوب بنزین در حدود ۵۰۰ تومان است، افزایش قیمت بنزین آزاد به ۸۰۰ تومان جذابیتی را برای دلالان سوخت ایجاد می کند که بنزین از کشورهای جنوب خلیج به داخل مرزها قاچاق شود. چنین اتفاقی عملاً به معنای کاهش نیاز به واردات بنزین به صورت رسمی خواهد بود.

۳- جمع بندی:

دو سناریوی "حذف سهمیه بندی و افزایش قیمت بنزین به ۵۰۰ تومان" و "تخصیص سهمیه بنزین به هر خانوار و افزایش قیمت بنزین آزاد به ۸۰۰ تومان" در محورهای چهارگانه "عدالت در مصرف یارانهٔ بنزین"، "ایجاد انتظارات تورمی و تورم"، "کاهش مصرف و صرفه جویی" و "افزایش درآمد حاصل از هدفمند کردن یارانهٔ بنزین" و "کاهش آسیب پذیری در مقابل تحریم" مورد بررسی و مقایسه قرار گرفتند که نتایج حاصل از آن قابل توجه است. در مقایسه اجرای دو سناریوی اصلی در هدفمند کردن یارانهٔ بنزین در محورهای پنج گانه عدالت در مصرف یارانهٔ بنزین، عدم ایجاد انتظارات تورمی و تورم، کاهش مصرف و صرفه جویی، افزایش درآمد مستقیم دولت و کاهش آسیب پذیری در مقابل تحریم نشان می دهد که به جز افزایش درآمد مستقیم دولت، در بقیه محورها راهبرد مقداری-قیمتی یعنی تخصیص سهمیه بنزین به هر خانوار و افزایش قیمت بنزین آزاد به ۸۰۰تومان برتری مطلق و واضحی نسبت به راهبرد مقداری یعنی افزایش قیمت بنزین به ۵۰۰ تومان دارد. بر اساس این گزارش در مجموع سناریو "تخصیص سهمیه بنزین به هر خانوار و افزایش قیمت بنزین آزاد به ۸۰۰تومان" در مقایسه با سناریو "حذف سهمیه بندی و افزایش قیمت بنزین به ۵۰۰ تومان" در محورهای ۵ گانه از وضعیت مطلوب تری برخوردار است. امید است که با اتخاذ و اجرای این سناریو توسط دولت محترم اهداف مد نظر قانون هدفمند کردن یارانه ها با کمترین هزینهٔ اجرایی محقق شود.